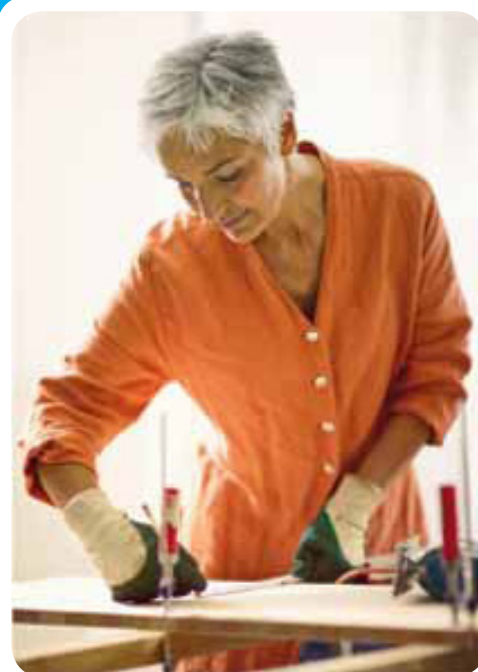

Småföretagsbarometern

Sveriges äldsta och största undersökning av småföretagarnas uppfattningar och förväntningar om konjunkturen • Hösten 2011

Swedbank och sparbankerna i samarbete med Företagarna

företagarna

Swedbank och
Sparbankerna

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern mäter hur småföretagarna uppfattat det ekonomiska läget idag och inom den närmaste framtiden. Barometern omfattar företag med 1-49 anställda och baseras på telefonintervjuer som genomförs av TNS Sifo under oktober 2011. Samtliga barometrar och bilagor kan hämtas hem från respektive organisations hemsida på Internet.

SWEDBANK OCH SPARBANKERNA

Postadress: 105 34 Stockholm

Telefon: 08-585 900 00

Telefax: 08-585 935 40

Internet: www.swedbank.se

FÖRETAGARNA

Postadress: 106 67 Stockholm

Telefon: 08-406 17 00

Telefax: 08-24 55 26

Internet: www.foretagarna.se

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern är i första hand en konjunkturundersökning som redovisar hur Sveriges småföretag uppfattar konjunkturen, tillväxtförutsättningarna och deras förväntningar om den närmaste framtiden. Underlaget för barometern utgörs av intervjuer med småföretag. Därmed är det företagarnas egna uppfattningar om konjunkturläget som kommer till uttryck i redovisade index för konjunkturen.

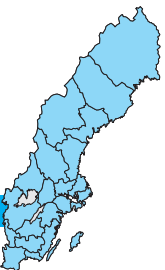
Undersökningen, som genomförts sedan 1985, omfattar denna gång 4 001 företag inom det privata näringslivet med 1–49 anställda. De läsare som är intresserade av undersökningsmetodik och diagram kan hämta hem materialet från respektive organisations hemsida.

Småföretagsbarometern produceras i samverkan mellan Swedbank och Företagarna. Jörgen Kennemar (Swedbank) är författare till denna rapport. Vid genomförandet av intervjuerna har TNS Sifo medverkat.

Det är vår förhoppning att Småföretagsbarometern på ett positivt sätt ska bidra till kunskapen om de små företagens betydelse för den svenska ekonomin.

Swedbank och Sparbankerna

Företagarna

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Svagare småföretagskonjunktur i en osäker omvärld	4
Svagare efterfrågan ger färre nya order.....	6
Omsättningen ökar men i långsammare takt.....	7
Begränsade sysselsättningsminskningar förutses	8
Lönsamhetsförbättringen bromsas upp	9
Konjunkturläget i olika branscher.....	10
Utbredd arbetskraftsbrist i industrin trots svagare konjunktur.....	10
Lägre tillväxt och pressad lönsamhet i handelsföretagen	13
Förväntad tillfällig tillväxtsvacka i tjänsteföretagen.....	14
Exportinriktade småföretag möter ökade utmaningar.....	15
Omvärldskonjunktoren är den största konjunkturrisken	16
Lägre betyg för konjunkturläget.....	17
Mindre nedjustering om bedömningen om företagsklimatet.....	18
Tillväxthinder.....	18
Den globala finansorn senarelägger investeringar	21
Regional utveckling	22
Förväntningar om konjunktoren	24

Nettotal och konjunkturindikatorn

Nettotal: För att underlätta snabba svar på intervjufrågorna ställs frågorna så att de kan besvaras utan hjälp av bokföring eller annan statistik.

- ja eller nej
- större, oförändrad eller mindre

Svaren räknas om till procentandelar och företagen vägs samman efter antal anställda eller förädlingsvärde. För att underlätta tolkningen av de frågor som besvaras enligt b) redovisas ett uttryck som direkt anger den inträffade eller förväntade förändringens riktning och styrka. Skillnaden mellan procentandelen positiva svar (ökat/större) och negativa (minskat/mindre) benämns nettotal.

Konjunkturindikatorn: Nettotalen för beställningar, sysselsättning och omsättning läggs samman och bildar konjunkturindikatorn.

Sammanfattning

- Konjunktoren för landets småföretag (1–49 anställda) har försvagats i höstens Småföretagsbarometer. Den samlade konjunkturindikatorn, som är en summering av nettotalen beställningar, omsättning och sysselsättning, sjönk till 83 jämfört med 96 i vårbarometern.
- Småföretagarna bedömer att konjunkturförsvagningen fortsätter under det närmaste året varför konjunkturindikatorn förutses sjunka till 71. Det skulle innebära en mildare avmattning jämfört med de två senaste konjunkturedgångarna. En plan- och utfallsanalys visar dock att småföretagen ofta underskattar konjunkturavmattningen vilket var fallet både under 2001 och 2009.
- Konjunkturavmattningen avspeglas i flertalet av barometerns redovisade branscher, där detaljhandelsföretagen uppvisar det svagaste konjunkturläget.
- Lönsamheten har förbättrats hos 37 procent av småföretagen och vart tredje bedömer att den kommer att fortsätta att stiga under det närmaste året. Samtidigt uppger sex av tio företag att lönsamhetsnivån är på en normal nivå, vilket är en ökning från vart annat företag från förra året.
- Närmare 30 procent av småföretagen har nyanställt det senaste året och vart fjärde företag planerar att anställa de kommande tolv månaderna. De mest expansiva anställningsplanerna finns inom den privata tjänstesektorn.
- Var femte småföretagare upplever att bristen på arbetskraft är det största tillväxthindret vid en expansion. Det gäller främst för byggföretagen följt av uppdragsverksamhet och delar av tillverkningsindustrin. Rekryteringssvårigheterna har inneburit att 42 procent av de mindre företagen inom den varuförmedlande och tjänsteproducerande sektorn har tvingats tacka nej till order, vilket är en ökning från 30 procent i våras och 27 procent hösten förra året.
- Tre fjärdelar av småföretagens samlade svar anser att den globala finansorn påverkar företaget. Det gäller främst i form av en lägre orderingång och uppskjutna investeringar samt i mindre grad av skärpta kreditvillkor.

Svagare småföretagskonjunktur i en osäker omvärld

Konjunkturåterhämtningen hos landets småföretag med 1–49 anställda har bromsats in. I höstens Småföretagsbarometer har den samlade konjunkturindikatorn, som är en summering av nettotalen för beställningar, omsättning och sysselsättning, sjunkit till 83 från 96 i våras. Det är en svagare småföretagskonjunktur än vad företagen förväntade för ett år sedan då konjunkturindikatorn beräknades stiga till 120. Sedan dess har tillväxtförutsättningarna försämrats både för den globala och svenska ekonomin, vilket har lett till en lägre aktivitet och en minskad framtidsoptimism både bland stora och små företag. Utfallet av årets höstbarometer visar dock på en mildare konjunkturavmattning jämfört med hösten 2008 och 2001 då nedgången i konjunkturindikatorn blev väsentligt djupare. Det förefaller också som om försvagningen i den ekonomiska aktiviteten hittills inte varit lika påtaglig i de mindre företagen jämfört med större företag. Både Swedbanks/Silf:s inköpschefsindex eller i Konjunkturinstitutets konjunkturbarometrar, där storföretagen väger tungt, visar ett tydligare konjunkturuomslag jämfört med i Småföretagsbarometern.

I stort sett samtliga delbranscher i Småföretagsbarometern uppvisar en lägre aktivitet jämfört med i våras, vilket tyder på att den svagare omvärldskonjunkturen sätter avtryck även i verksamheter som har sin i huvudsakliga marknad i Sverige. Den största konjunkturförsvagningen

Diagram 1: Konjunkturindikatorn för samtliga företag

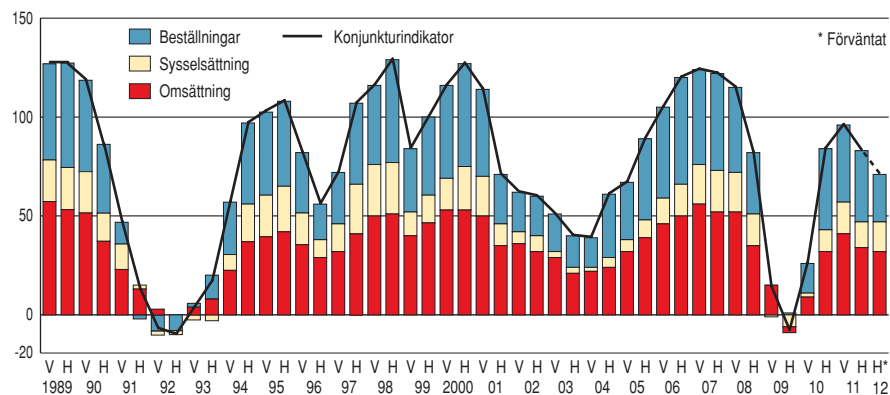
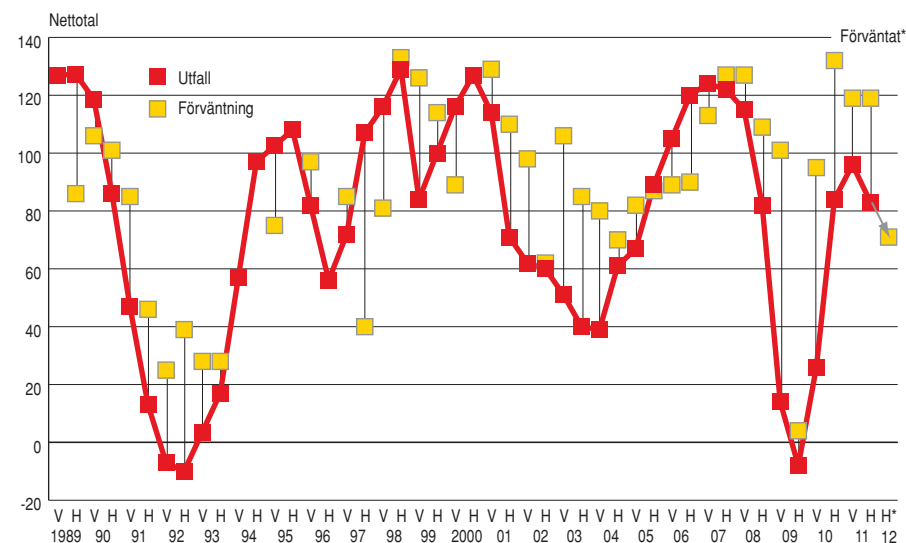

Diagram 2: Konjunkturindikatorn, utfall och förväntning

är i de exportinriktade företagen. Här har den samlade konjunkturindikatorn fallit till 82 från 126 i våras, drivet av en lägre ordergång och färre nyanställningar. Även i tjänsteföretagen har konjunkturen försvagats mer än genomsnittet. Det starkaste konjunkturläget är inom övriga privata tjänster följt av bygg- och tillverkningsindustrin. Ett ökat kapacitetsutnyttjande tyder också på att konjunkturdämpningen varit relativt mild bland småföretagen. I höstas uppgav två av tre företag att de arbetar för fullt jämfört med 54 procent i vårbarometern och 56 procent för ett år sedan. Det innebär att det finns en fortsatt outnyttjad produktionspotential i de mindre företagen.

Konjunkturavmattningen förväntas fortsätta under de närmaste tolv månaderna. Baserat på småföretagarnas egna bedömningar kommer konjunkturindikatorn att sjunka från 83 till 71. En svagare ordergång är den främsta bidragande faktorn till att indikatorn faller medan nettotalet för omsättning och antal anställda uppvisar små förändringar. Trots nedreviderade konjunkturutsikter är det få företag som bedömer att delindikatorerna i konjunkturindikatorn kommer att minska framöver, vilket tyder på att företagen har en relativt optimistisk syn om 2012. I tjänsteföretagen finns det till och med förväntningar om att konjunkturen kommer att förbättras de

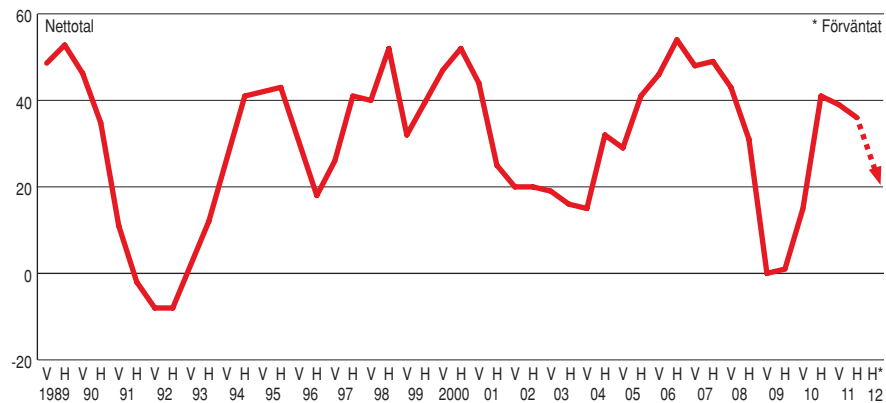

närmaste månaderna. Risken är dock att småföretagen underskattar nedgången i konjunkturen. Vid en plan/utfallsanalys från 2008 och framåt är det en blandad prognosbild som framträder där företagen har underskattat nedgången under hösten 2008 och 2009 samt överskattat konjunkturåterhämtningen de efterföljande åren. Riktningen i konjunkturen har dock varit riktig men amplituden i konjunkturen har antingen överskattats eller underskattats. Slutsatsen är att den förväntade konjunkturförsvagningen under 2012 är därför sannolik men med risk för att nedgången kan bli djupare än vad som förväntas bland småföretagen.

Svagare efterfrågan ger färre nya order

Orderingången till de svenska småföretagen har fortsatt att växa under den gångna tolv månadersperioden, trots att signalerna har duggat tätt om en försämrad global konjunktur med risk för negativa effekter på svensk ekonomi. I höstens barometer blev nettotalet för beställningar 36, vilket är en mindre nedgång jämfört med 39 i våras. Närmare hälften, 48 procent, uppgav att de hade fått fler order de senaste tolv månaderna, vilket är i stort sett en oförändrad andel jämfört med för ett halvår sedan. Det tyder på att efterfrågeläget för svenska företag har varit relativt fördelaktigt. Företagen som uppger en minskad orderingång under motsvarande period, har stigit från 10 procent till 12 procent. Det är emellertid långt ifrån de nivåer

Diagram 3: Beställningar, samtliga företag

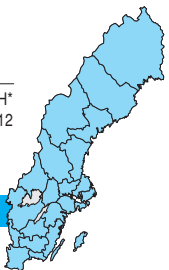
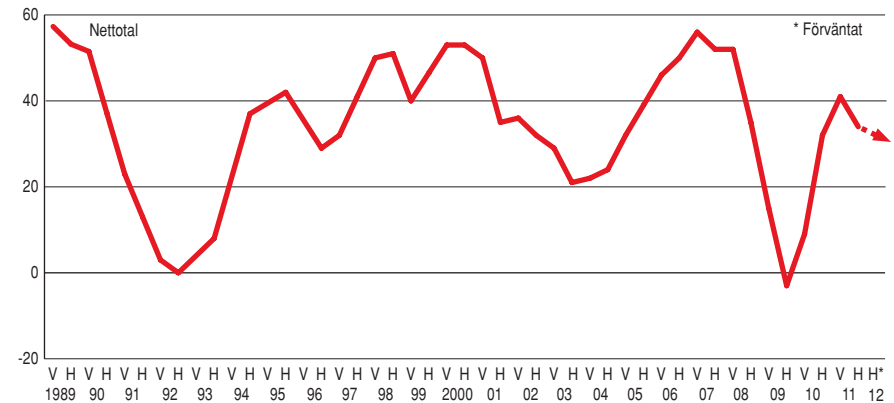
som rådde under första halvåret 2009 då motsvarande andel var 31 procent av företagen när effekterna från den globala finanskrisen gav stora negativa effekter på den reala ekonomin.

Orderläget bedöms bli mindre fördelaktigt framöver varför andelen företag som förutser en ökad orderingång de kommande tolv månaderna krymper till vart tredje företag. Att bara 8 procent av småföretagen tror att orderingången kommer att minska under samma period tyder dock på en förhållandevis positiv syn om konjunkturutvecklingen det närmaste året. Det innebär att nettotalet för beställningar faller till 24 och är därmed tillbaka till de nivåer som rådde under våren 2010. De mest positiva planerna är i den privata tjänstesektorn där 40 procent av företagen prognostiserar en stigande orderingång.

Omsättningen ökar men i långsammare takt

Omsättningen i småföretagen fortsätter att öka då nettotalet är positivt även om riktningen har börjat peka nedåt då färre företag redovisar en stigande omsättningstillväxt. Det är första gången sedan hösten 2009 som nettotalet sjönk som sedermera blev startpunkten på en bred omsättningsökning i linje med att orderläget förbättrades. I höstens barometer blev nettotalet för omsättningen 34 vilket är en något svagare utveckling jämfört med vad företagen förutsåg hösten 2010. Vart annat företag uppgav att omsättningen hade ökat

Diagram 4: Omsättning, samtliga företag

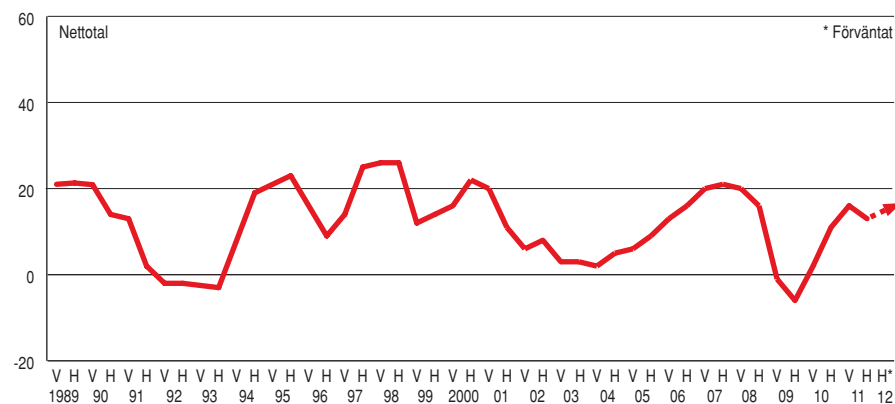

de senaste tolv månaderna, vilket är en mindre nedjustering från 55 procent i vårbarometern och får betraktas som en stark siffra. Det förefaller som om effekterna av den svagare omvärldskonjunkturen under sommaren och hösten ännu inte har slagit igenom i småföretagens resultaträkningar. Risken ökar dock för en svagare omsättningsutveckling om konjunkturavmattningen blir långvarig. Detta avspeglas ännu inte i företagens förväntningar. Nettotalet för den framtida omsättningsutvecklingen de kommande tolv månaderna sjunker endast med två enheter från 34 till 32. Utav företagarna är det 45 procent som förutser att omsättningen kommer att vara högre om ett år medan drygt 10 procent spår en minskad omsättning.

Begränsade sysselsättningsminskningar förutses

Den svenska arbetsmarknaden fortsätter att uppvisa en sysselsättningsökning som till stor del kan förklaras av ett växande rekryteringsbehov i småföretagen. Sedan konjunkturbotten våren 2009 har trenden på arbetsmarknaden pekat uppåt, där företag med 1–49 anställda svarar för merparten av den ackumulerade sysselsättningsökningen. Även om nettotalet för sysselsättningen sjönk i höstens Småföretagsbarometer med 3 enheter från 16 till 13, uppger 27 procent av småföretagen att personalstyrkan har utökats det senaste året. Det är i stort sett samma andel för ett halvår sedan. Återhållsamheten med sysselsättningsneddragningar kan tyda på att småföretagen är perso-

Diagram 5: Sysselsättning, samtliga företag

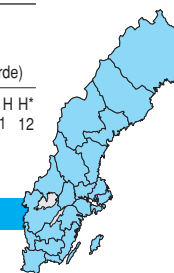
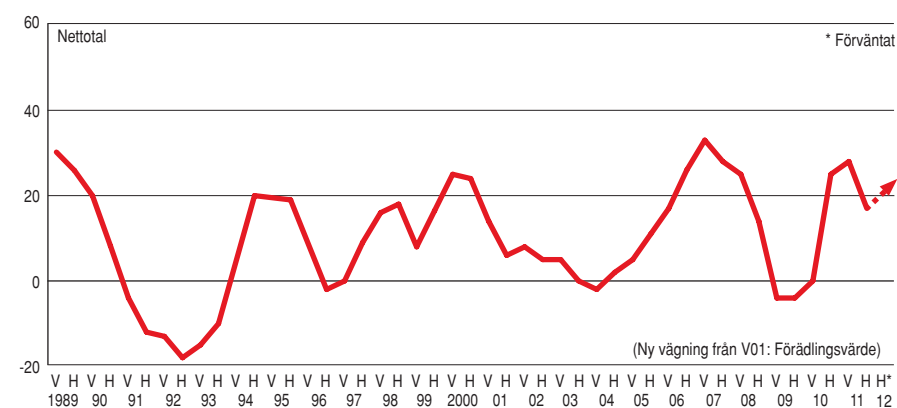
nalmässigt välslimmade. Svårigheter att hitta lämplig och utbildad arbetskraft kan vara en bidragande faktor till att företagen är försiktiga med att minska antalet anställda även om konjunkturutsikterna har förändrats sedan i våras. En minskad användning av bemanningsföretag är ofta det första steget vid ett lägre personalbehov.

Arbetskraftsbristens produktionshämmande effekter för det enskilda företaget ska inte underskattas. Drygt 40 procent av småföretagen har tvingats tacka nej till order på grund av rekryteringsproblem jämfört med 30 procent i våras och 27 procent hösten 2010. Några större personalneddragningar förutses inte heller under de närmaste tolv månaderna. Endast 9 procent av småföretagarna planerar neddragningar. Istället kommer vart fjärde företag att utöka personalstyrkan, vilket innebär att nettotalet för sysselsättningen stiger från 13 till 15. Det skulle innebära att försämringen på den svenska arbetsmarknaden blir relativt begränsad om företagens anställningsplaner realiserar.

Lönsamhetsförbättringen bromsas upp

En avtagande tillväxt i antalet nya order, en lägre omsättningstillväxt och högre råvarukostnader har satt avtryck i småföretagens lönsamhet. Nettotalet för lönsamheten sjönk till 17 från 28 i vårbarometern efter att ha uppvisat en markant förbättring sedan 2009. Av höstbarometerns samtliga småföretag var det 37 procent som ansåg att lönsamheten hade förbättrats under den gångna tolv månadersperio-

Diagram 6: Lönsamhet, samtliga företag

den jämfört med 20 procent som bedömde att den hade försämrats. Företag verksamma inom varuhandeln och samfärdsel är de företag som redovisar den svagaste lönsamhetsutvecklingen, där drygt vart fjärde företag uppger att den har minskat det senaste året. Förutom en svagare efterfrågan har konkurrenssituationen skärpts vilket kan påverka lönsamheten. I den varuförmedlande sektorn uppger hälften av företagen att konkurrenssituationen har ökat jämfört med 42 procent för samtliga företag i Småföretagsbarometern. Kraven på effektiviseringar ökar därmed för att kunna upprätthålla eller förstärka företagets vinstmarginaler.

Företagens bedömning om den aktuella lönsamhetsnivån tyder på en ökad motståndskraft hos småföretagen inför en konjunkturinbromsning. Sex av tio företag anser att lönsamheten i företaget är på en normal nivå, vilket är en förbättring jämfört med 50 procent motsvarande undersökning våren 2010. Samtidigt är det färre företag som uppger att lönsamheten är sämre än normalt, vart femte företag jämfört med vart tredje bolag år 2010. Knappt vart femte företag (17 procent) uppger att lönsamhetsnivån är högre än normalt. En ökad produktivitet och kostnadsbesparingar är sannolikt bidragande förklaringar till att lönsamheten har stärkts.

Baserat på företagens egna bedömningar kommer nettotalet för lönsamheten att stiga till 21 om tolv månader, vilket kan tyckas gå stick i stäv med förväntningarna om en svagare konjunktur. Samtidigt är det färre företag i höstens Småföretagsbarometer som planerar att höja sina försäljningspriser när efterfrågan försvagas och konkurrensen skärps. Vart tredje företag förväntar att höja priserna jämfört med vart annat företag i vårbarometern. Småföretagens lönsamhetsplaner innebär att det råder en större övervikt av företag som prognostiserar en förbättrad lönsamhet om 12 månader, där drygt en tredjedel av företagen förutser en ökad lönsamhet medan 15 procent anser att den kommer att försämrats.

Konjunkturläget i olika branscher

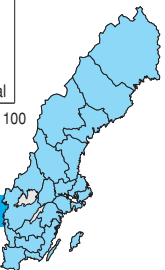
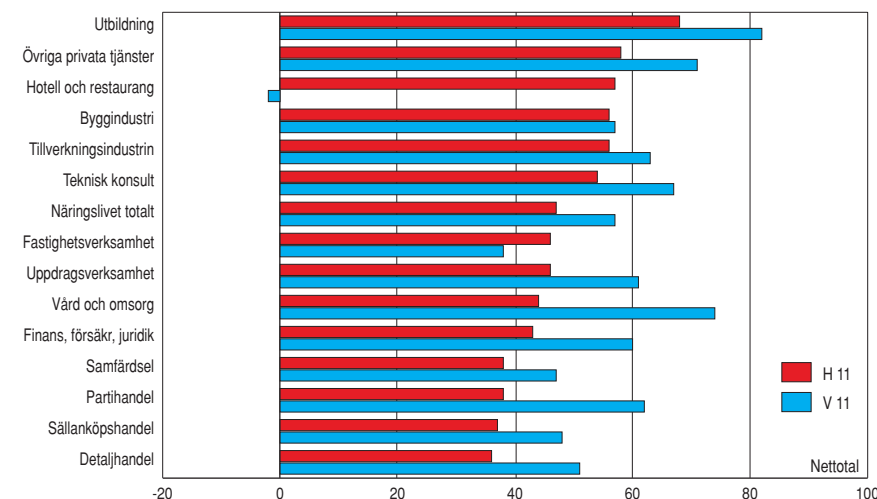
Utbredd arbetskraftsbrist i industrin trots svagare konjunktur

Den varuproducerande delen av det privata näringslivet, där tillverkning och byggföretag ingår, har uppvisat en svagare konjunktur

under sommaren och hösten. Det gäller också för landets mindre företag (1–49 anställda). I höstens Småföretagsbarometer har den samlade konjunkturindikatorn (inklusive beställningar) fallit till 56 från 62 i våras. En sämre utveckling än förväntat och en svagare omvärldskonjunktur framöver bidrar till att framtidsplanerna har reviderats ned jämfört med för ett halvår sedan. Baserat på företagens egna bedömningar förutses konjunkturindikatorn att sjunka till 37, vilket är den lägsta nivån sedan våren 2003. Det är en betydande omvärdering jämfört med i våras då konjunkturindikatorn väntades stiga till 82. Trots inbromsningen i antalet nya order och en lägre omsättningstillväxt förutses inte någon större nedgång i personalstyrkan, vilket kan tyda på att de varuproducerande företagen är relativt välslimade och konkurrenskraftiga. Även om nettotalet för sysselsättningen förväntas sjunka från 16 till 13 om tolv månader planerar en majoriteten av företagen, två av tre företag, att bibehålla personalkraften det närmaste året. Omkring en tiondel av de tillverkande bolagen förutser personalneddragningar medan 23 procent kan tänka sig att nyanställa.

Orderingången till den varuproducerande sektorn fortsatte att förbättras under den gångna tolv månadersperioden, där 48 procent av

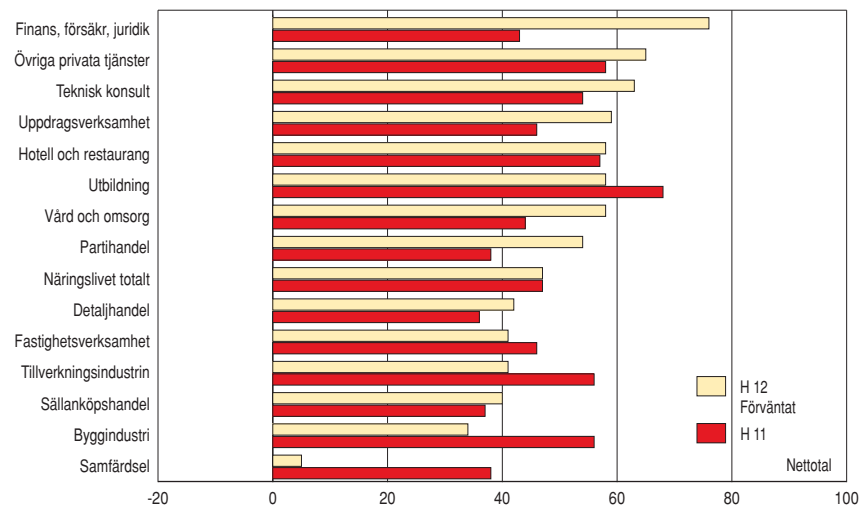
Diagram 7: Konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

företagen bedömde att antalet nya order var fler än för ett år sedan medan 13 procent noterade att orderingången hade sjunkit. Förväntningarna pekar dock på att den uppåtgående trenden i antalet nya order inte kommer att vara bestående de kommande tolv månaderna. Nettotalet förväntas därför sjunka till 19 när endast knappt 30 procent av företagen förutser en stigande orderingång. Även om tillväxtutsikterna är osäkra är det alljämnt en begränsad andel företag (10 procent) som anger en minskad orderingång om ett år, vilket tyder på att majoriteten av företagen inte har en pessimistisk omvärldssyn för närvarande.

Arbetskraftsbristen är alltjämt det största tillväxthindret för de varuproducerande företagen. Detta är särskilt tydligt inom byggindustrin där 38 procent av företagen anser att detta är det största hindret vid en expansion. I tillverkningsindustrin är motsvarande andel 21 procent vilket är en oförändrad andel jämfört med i våras. Rekryteringsproblemen bidrar till att två av tre byggföretag tvingas tacka nej till order jämfört med var tredje företag i tillverkningsindustrin. Det betyder att arbetskraftsbristens effekter på småföretagens verksamhet har ökat jämfört med Småföretagsbarometern i våras då motsvaran-

Diagram 8: Det förväntade konjunkturläget i olika branscher (indikatorn exkl. nettotalet för beställningar)

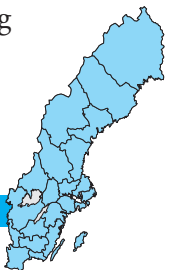

de andel i bygg- och tillverkningsföretagen var 44 procent respektive 23 procent. Svag efterfrågan som ett tillväxthinder är mer framträdande hos tillverkningsföretagen som sannolikt påverkas mer av den globala konjunkturförsvagningen jämfört med byggbolagen.

Lägre tillväxt och pressad lönsamhet i handelsföretagen

Konjunkturläget för den varuförmedlande sektorn, där handelsföretag, hotell och restaurang samt samfärdsel ingår, har försvagats sedan våren 2011. Konjunkturindikatorn sjönk till 40 i höstens undersökning jämfört med 48 i våras, vilket är något lägre än vad företagen förväntade sig för ett år sedan. Det är en måttligare omsättningsökning som bidrar till den lägre aktiviteten medan antalet anställda har ökat i linje med vad företagen förutsåg för ett år sedan. Trots detta är den varuförmedlande sektorn den del av näringslivet som haft den svagaste sysselsättningsutvecklingen under den gångna tolv månadersperioden med ett nettotal på 7 jämfört med 13 för barometerns samtliga företag. Hotell och restaurang är den delbransch som uppvisade det starkaste konjunkturläget i den varuförmedlande sektorn, både i antalet anställda och i omsättning, varför konjunkturindikatorn exklusive beställningar steg till 57 och är därmed på en högre nivå jämfört med hösten 2010. Av handelsföretagen var det partihandeln som hade den största försämringen i konjunkturen jämfört med vårens barometer och är också den delbransch där konjunkturläget är svagare än för ett år sedan.

Sedan i våras har förväntningsbilden bland de varuförmedlande företagen blivit mindre optimistisk varför konjunkturindikatorn för de närmaste tolv månaderna förväntas bli oförändrad (40). De lägsta förväntningarna finns inom samfärdsel där indikatorn förutses sjunka till låga 5 vilket delvis kan hänga samman med den svagare industri- och byggkonjunkturen. I övriga delbranscher finns det dock en förväntan om att konjunkturen kommer att förbättras. Detta är tydligast i partihandelsföretagen där konjunkturindikatorn (exklusive beställningar) bedöms stiga från 38 till 54. Även i detaljhandelsföretagen stiger indikatorn, där närmare hälften av företagen förutser en ökad omsättning det närmaste året. Anställningsbehovet förutses dock bli begränsat, där tre av fyra företag planerar en oförändrad arbetsstyrka.

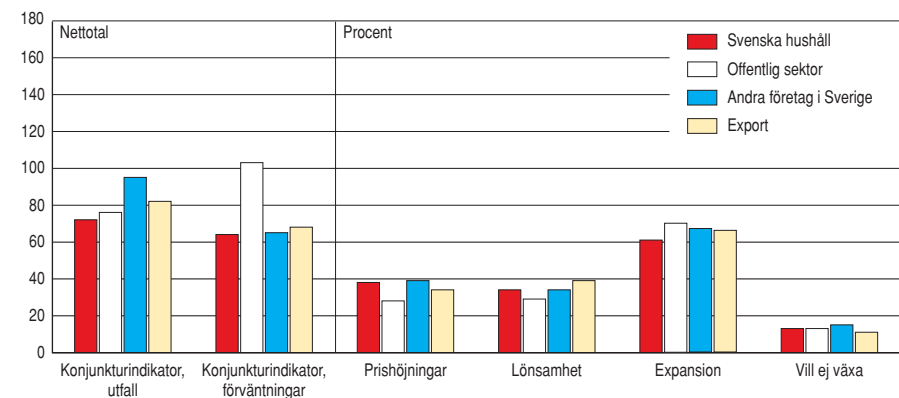
Den varuförmedlande sektorn utsätts allt mer av en tilltagande konkurrens, där vartannat detaljhandelsföretag anser att konkurrenssituationen har skärpts under de senaste 2–3 åren jämfört med vart tredje företag i andra branscher. Det ställer ökade krav på effektiviseringar och rationaliseringar i företagen för att stärka konkurrenskraften och förbättra lönsamheten inte minst i detaljhandeln. Här uppger vart tredje företag att lönsamheten är på en lägre nivå än normalt vilket är en högre andel än vad andra branscher redovisar. Samtidigt är det i detaljhandeln med sällanköpshandeln i spetsen som det är vanligare med att likviditetsproblem uppstår. Närmare 30 procent av företagen uppger att detta har skett under den gångna tolv månadersperioden.

Förväntad tillfällig tillväxtsvacka i tjänsteföretagen

Den samlade konjunkturindikatorn för de tjänsteproducerande företagen (inklusive beställningar) sjönk till 48 från 65 i våras och svarade för den största konjunkturuomslaget av Småföretagsbarometerns tre delsektorer. Starkaste konjunktoren är inom utbildningsföretag följt av de som är verksamma inom fastighets- och uppdragsverksamhet. Den privata tjänstesektorn har sedan konjunkturbotten våren 2009 präglats av stigande aktivitetsnivå och nådde i vårbarometern den högsta nivån sedan 2008, varför konjunkturinbromsningen under sommaren och hösten sker från en hög nivå. En majoritet av de mindre tjänsteföretagen anger dock att omsättningen har stigit det senaste året och knappt hälften bedömer att orderingången är högre än för tolv månader sedan. Det ger också en bild av att efterfrågeläget är alltså hyggligt även om ökningen inte stiger i samma takt som tidigare. Även om nettotalet för sysselsättningen sjönk till 16 i höstbarometern jämfört med 22 i våras fortsätter tjänsteföretagen att skapa nya arbetstillfällen på den svenska arbetsmarknaden. Omkring 30 procent av företagen har nyanställt det senaste året medan 12 procent redovisar sysselsättningsneddragningar. Vanligaste med nyanställningar är inom den privata utbildningssektorn och uppdragsverksamhet, där omkring en tredjedel av företagen har fler anställda än för ett år sedan.

De små tjänsteföretagen har en mer optimistisk bedömning inför de kommande tolv månaderna, inte minst jämfört med de varuprodu-

Diagram 9: Konjunkturläget i småföretagen utifrån deras slutkunder

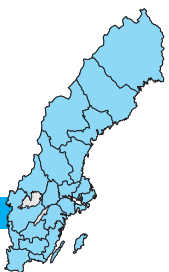

Konjunkturindikator – summan av nettotalet för sysselsättning, beställningar och omsättning. För de övriga gäller andelen som ser möjligheter till prishöjningar, som förutser högre lönsamhet, som förutser expansion samt andel företag som uppger att de ej vill växa som största tillväxthinder.

cerande företagen. Den samlade konjunkturindikatorn förväntas stiga från 48 till 60 om ett år. Att tjänsteföretagen förutser en förbättring i konjunktoren de kommande tolv månaderna förefaller vara en optimistisk bedömning med hänsyn till att tillväxtförutsättningarna för 2012 har skruvats ned under hösten. De mest optimistiska planerna finns inom finansföretag, tekniska konsulter och övriga privata tjänsteföretag. Det är också bland dessa branscher som de mest expansiva anställningsplanerna finns. Av samtliga tjänsteföretag i Småföretagsbarometern planerar 30 procent nyanställningar under 2012, vilket får betraktas som en hög andel. De expansiva anställningsplanerna sker samtidigt som lönsamheten har förbättrats. Utav tjänsteföretagen är det 38 procent som förutser en ökad lönsamhet under det kommande året.

Exportinriktade småföretag möter ökade utmaningar

Konjunkturförsvagningen i höstens barometer har satt tydliga avtryck i de småföretag som har sin huvudsakliga försäljning utomlands. Konjunkturindikatorn inklusive beställningar sjönk till 82 från 126 i vårbarometern och är därmed tillbaka till de nivåer som rådde under hösten 2010. Nettotalet för beställningar som i våras

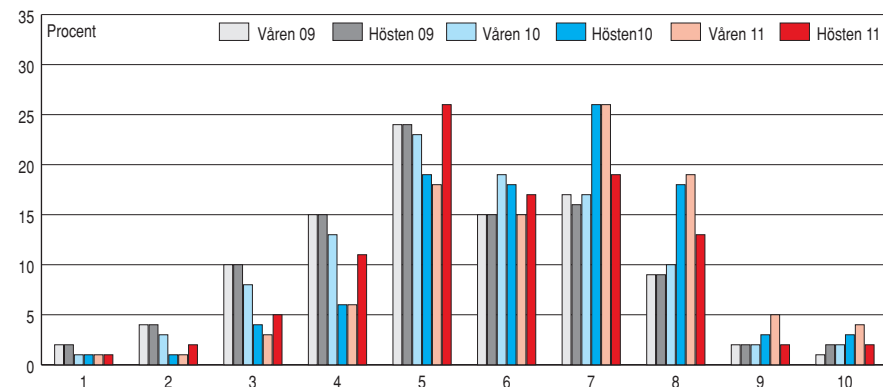
uppgick till 55 i vårbarometern har i höstens undersökning fallit till 35, vilket är en tydlig avspeglning av att efterfrågeläget har märkbart försvagats för de exportverksamma företag. Det är också i denna del av näringslivet som det finns en större andel bolag som uppger att antalet anställda har sjunkit under det senaste året, 20 procent av företagen jämfört med riksgenomsnittets 13 procent. Även hushållsinriktade bolag redovisade en lägre aktivitetstakt jämfört med i vårens barometer, även om nedgången i indikatorn blev relativt begränsad, en minskning från 82 i våras till 72. För företag med inriktning mot den offentliga sektorn och försäljning till andra svenska företag steg däremot konjunkturindikatorn till 95 respektive 76.

Utifrån småföretagarnas egna bedömningar förväntas en fortsatt konjunkturdämpning det närmaste året. Det framgår tydligt även när småföretagens huvudsakliga slutkunder analyseras. Det är endast i företag med försäljning mot den offentliga sektorn som det finns förväntningar om en starkare konjunktur, varför konjunkturindikatorn stiger från 95 till 103. Konjunkturrella orsaker kan vara en förklaring till att sju av tio företag anser att det finns goda möjligheter att expandera jämfört med drygt vart annat företag i exportinriktade småföretag. Det är också bland exportföretagen, vart fjärde företag, som i större utsträckning uppger att svag efterfrågan är det största tillväxthindret vid en expansion. Motsvarande andel för de företag som har merparten av sin försäljning i Sverige varierar mellan 16–20 procent. Svårigheter att få extern finansiering upplevs som ett större hinder bland exportverksamma företag, 15 procent av samtliga svar jämfört med 3–5 procent för de företag som har sin huvudsakliga försäljning i Sverige.

Omvärldskonjunkturen är den största konjunkturrisken

I årets höstbarometer har småföretagarna fått bedöma vilka som är de största konjunkturrisken för det enskilda företaget. Det vanligaste svaret är omvärldskonjunkturen, 30 procent av samtliga svar, vilket förefaller rimligt med hänsyn till den förvärrade statsfinansiella krisen i EMU-länderna med risk för negativa effekter på svensk ekonomi. Denna konjunkturrisken är särskilt framträdande i de exportinriktade företagen, där mer än hälften av företagen anser att

Diagram 10: Sammanfattande betyg för konjunkturläget. (Betygsskala 1–10, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt)

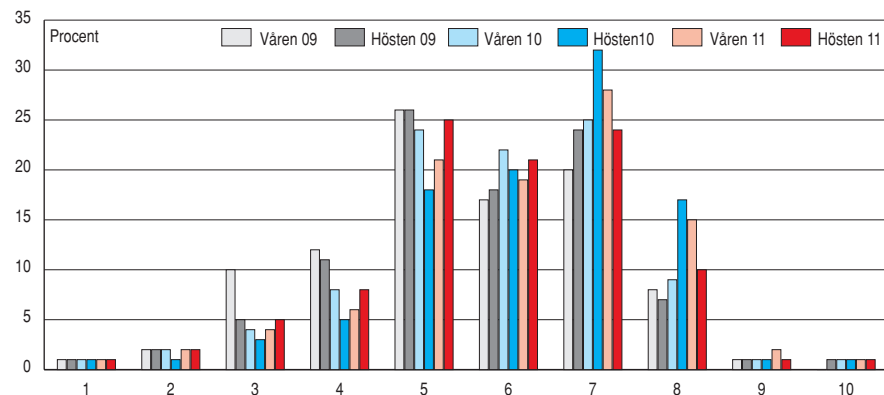
omvärldskonjunkturen är den största konjunkturrisken jämfört med vart fjärde företag där hushållssektorn är den främsta avsetningsmarknaden. Farhågor för högre räntor och stigande råvarupriser har fått en ökad tyngd jämfört med motsvarande undersökning hösten 2010. I årets höstbarometer var det 27 procent av svaren som ansåg att högre räntor är den största risken följt av stigande råvarupriser (26 procent). Dessa konjunkturrisken gäller främst inhemskt orienterade företag och i synnerhet de med svenska hushåll som slutkund. Bristande tillgång på krediter (11 procent av samtliga företag) anses vara en mer konjunkturrisk för de exportinriktade småföretagen. Det är också bland de sistnämnda som valutautvecklingen upplevs som en större konjunkturrisken, 28 procent av svaren jämfört med 13 procent för samtliga företag i barometern.

Lägre betyg för konjunkturläget

Att småföretagskonjunkturen har försvagats avspeglas också när företagen får kvantifiera om det aktuella konjunkturläget, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt. Det genomsnittliga betyget sjönk till 5,8 från 6,5 i våras men är alltjämt högre jämfört med när konjunkturbotten nåddes våren 2009 då betyget var 5,3. Det innebär också att andelen företag som anger ett betyg högre än 5, har minskat från 69 procent till 52 procent. Företagen verksamma inom

Diagram 11: Sammanfattande betyg för företagsklimatet.
(Betygsskala 1–10, där 1 är mycket svagt och 10 är mycket starkt)

byggverksamhet, tekniska konsulter, utbildning och uppdragsverksamhet är de branscher som redovisar ett högre betyg än genomsnittet. Lägst betyg ges återigen av detaljhandelsföretag (5,2) vilket är en neddragning från 5,8 i våras.

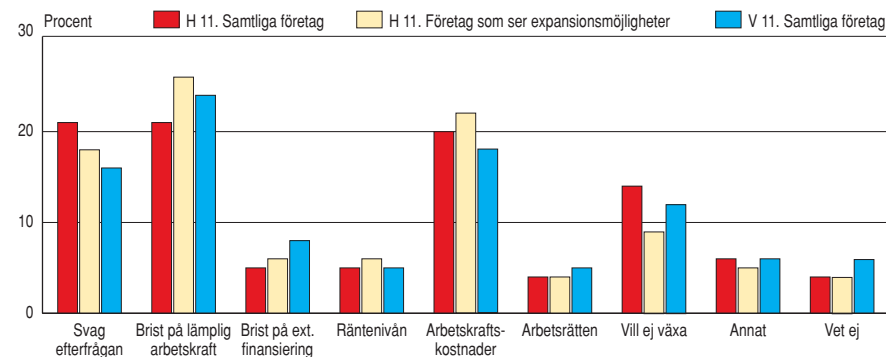
Mindre nedjustering om bedömningen om företagsklimatet

Småföretagens bedömning om det aktuella företagsklimatet har inte reviderats ned i samma utsträckning som för det aktuella konjunkturläget. I årets höstbarometer blev betyget 5,8 jämfört med 6,1 i våras. Det innebär också att andelen som anger ett betyg över 5 har sjunkit till 57 procent från 65 procent under motsvarande period. Företag verksamma inom samfärdsel och sällanköpshandeln ger de lägsta betygen med 5,2 respektive 5,4. Mest nöjda med företagsklimatet är de företag som är inom den privata tjänstesektorn med uppdragsverksamhet i spetsen där betygsättningen har satts till 6,1.

Tillväxthinder

Två av tre företag (64 procent) anser att det finns goda utsikter att expandera, vilket är en lägre andel från i våras (77 procent). Det är främst exportinriktade småföretag som blivit mindre optimistiska, där vart annat företag ser goda tillväxtmöjligheter jämfört med närmare åtta av tio företag för ett halvår sedan. Bedömningen om

Diagram 12: De viktigaste tillväxthindren för en ökad expansion

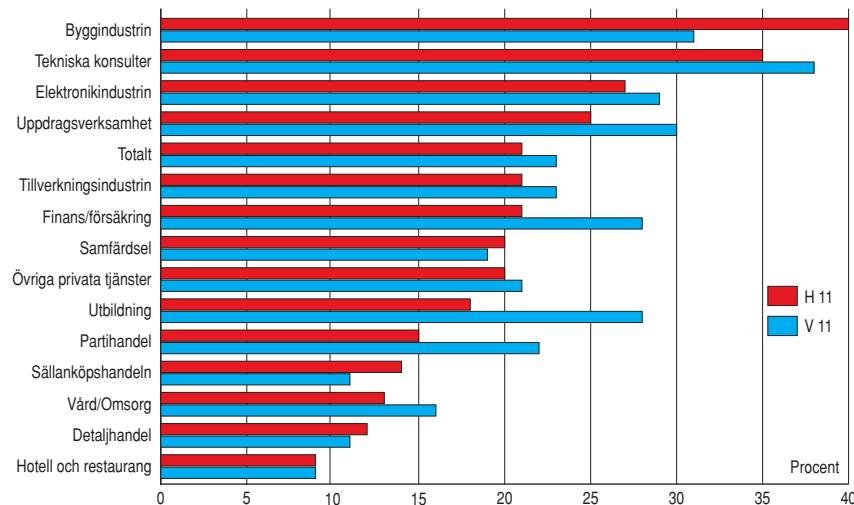
expansionsutsikterna skiljer sig i mindre grad mellan olika företagsstorlekar, där större småföretag i allmänhet har redovisat en högre andel med goda tillväxutsikter. Företagens expansionsmöjligheter kan dock hindras av flera orsaker såsom konjunkturella eller strukturella faktorer och som kan påverka den framtida sysselsättningsutvecklingen.

En *svag efterfrågan* upplevs som ett större tillväxthinder i höstens barometer jämfört med i våras. Vart femte företag anser att detta är det enskilt största hindret för en fortsatt expansion jämfört med 16 procent i våras. Efterfrågeläget upplevs dock inte lika svagt som under våren 2009 då drygt vart tredje företag i Sverige ansåg att detta vara det främsta hindret. De försämrade tillväxutsikterna under hösten 2011 tenderar också att leda till en skärpt konkurrenssituation för företaget vilket kan ha lett till färre nya order. Detta är särskilt utmärkande för handelsföretagen med detalj- och partihandelsföretagen i spetsen, där närmare 30 procent uppgav bristfällig efterfrågan som det största tillväxthindret.

Bristen på arbetskraft har minskat i betydelse när antalet nyanställningar växer i en långsammare takt. Vart femte företag bedömer att detta är det största hindret vid en expansion, vilket är en minskning från vart fjärde företag för ett halvår sedan. De största rekryteringsproblemen återfinns inom byggsektorn och tekniska konsulter där 40 respektive 35 procent av företagen anser att detta är det främsta tillväxthindret följt av företag verksamma i uppdragsverksamhet och

Diagram 13: Småföretagens arbetskraftsbrist

elektroniksektorn. Inom hotell och restaurang samt detaljhandeln är tillgången till arbetskraft ett något mindre tillväxtproblem. Svårigheter med arbetskraftsförsörjningen innebär att många småföretag tvingas tacka nej till order, en andel som uppgick till 42 procent i årets höstbarometer jämfört med 30 procent i våras och 27 procent för ett år sedan. Detta tillväxtbortfall är tydligast i de varuproducerande företagen. Utfallet är också en tydlig bekräftelse på att flera strukturreformer på arbetsmarknaden är nödvändiga.

Det tredje vanligaste tillväxthindret är *arbetskraftskostnader*, 20 procent av samtliga företag, vilket är något mer utpräglat i höstens barometer jämfört med motsvarande undersökning i våras.

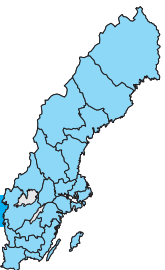
Småföretagen som ser goda utsikter att expandera men inte vill växa är relativt stabilt oavsett konjunkturläge. Mest tveklaktiga med att expandera är företagen verksamma inom byggsektorn och delar av den privata tjänstesektorn där uppemot vart femte företag inte vill växa. Det är också vanligare att mindre företag (färre än 5 anställda) inte vill utöka sin verksamhet jämfört med större småföretag. Det kan vara brist på egen tid, svårigheter att finna lämplig arbetskraft eller en växande byråkrati på grund av lagar och myndighetsregler. Småföretagen upplever inte att tillgången på extern finansiering är

något större tillväxthinder vilka endast 4 procent av företagen uppgav. Det kan också vara en indikation på en modest efterfrågan på krediter till följd av en svag investeringskonjunktur. Undantaget är de företag som bedriver exportverksamhet, där 15 procent ansåg att detta var ett betydande tillväxthinder. Det är också en ökning jämfört med för ett år sedan. Även om ränteläget är något högre jämfört med i våras är det relativt få företag (5 procent) som bedömer att ränteläget är en tillväxthämmande faktor. Samtidigt kan ränteutvecklingen bli måttligare framöver när Riksbanken skjuter sina räntehöjningar framåt i tiden. Högre upplåningskostnader på den globala finansmarknaden och därmed dyrare upplåning för svenska banker kan dock leda till att ränteläget för svenska företag blir mindre fördelaktigt.

Den globala finansorn senarelägger investeringar

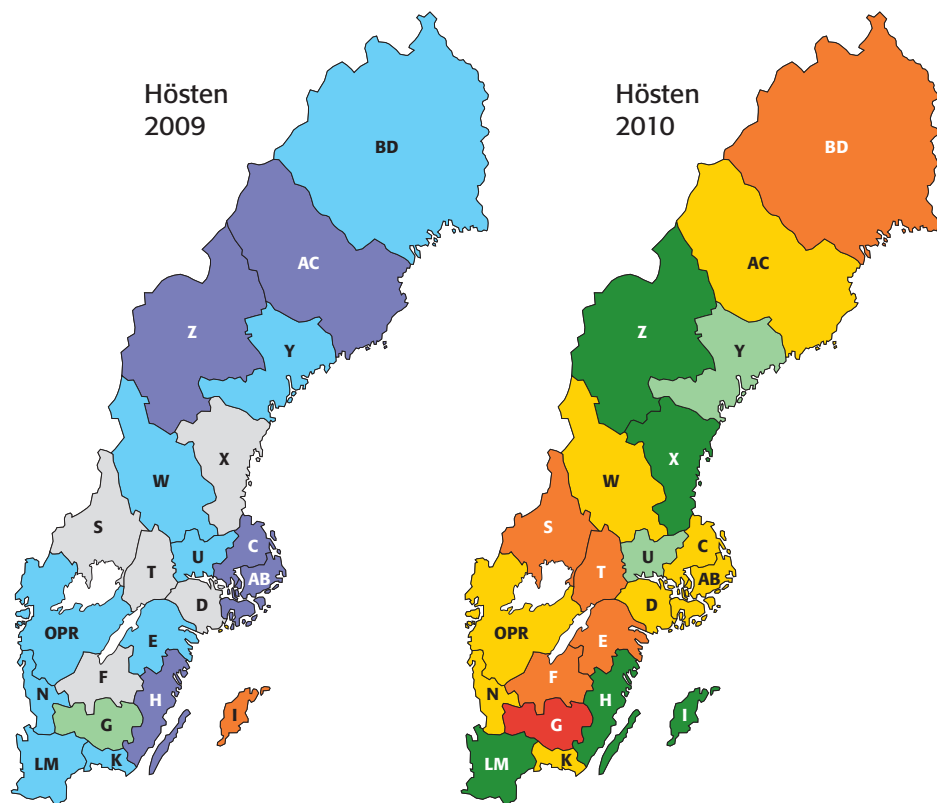
Den globala finansorn under hösten 2011 reser frågor om hur de svenska småföretagen möter denna utmaning, där erfarenheterna av finanskrisen 2008 blev startpunkten till en kraftig konjunktur nedgång och ökade företagskonkurser. Två tredjedelar av småföretagen anser att företaget påverkas av finansorn. I höstens Småföretagsbarometer är den vanligaste effekten en ökad försiktighet bland företagets kunder med vikande orderingång som följd, vilket 40 procent av företagen uppgav. Detta är särskilt framträdande i exportföretagen och de bolag som har sin försäljning gentemot svenska hushåll. Vart fjärde företag anger att företagets investeringar senareläggs eller blir mindre omfattande vilket är mer utpräglat i de exporterande tillverkningsföretagen. Svårigheter att få krediter eller skärpta kreditvillkor uppgav drygt vart tiondeföretag, med relativt små branschvisa skillnader.

Vad småföretagen gör för att mildra effekterna av den globala finansorn är framför allt att senarelägga företagets investeringar. Av samtliga svar är det 44 procent som anger detta som åtgärd. Även sysselsättningsneddragningar (18 procent) och en minskad upplåning (16 procent) är andra alternativa vägar som småföretagen redovisar.

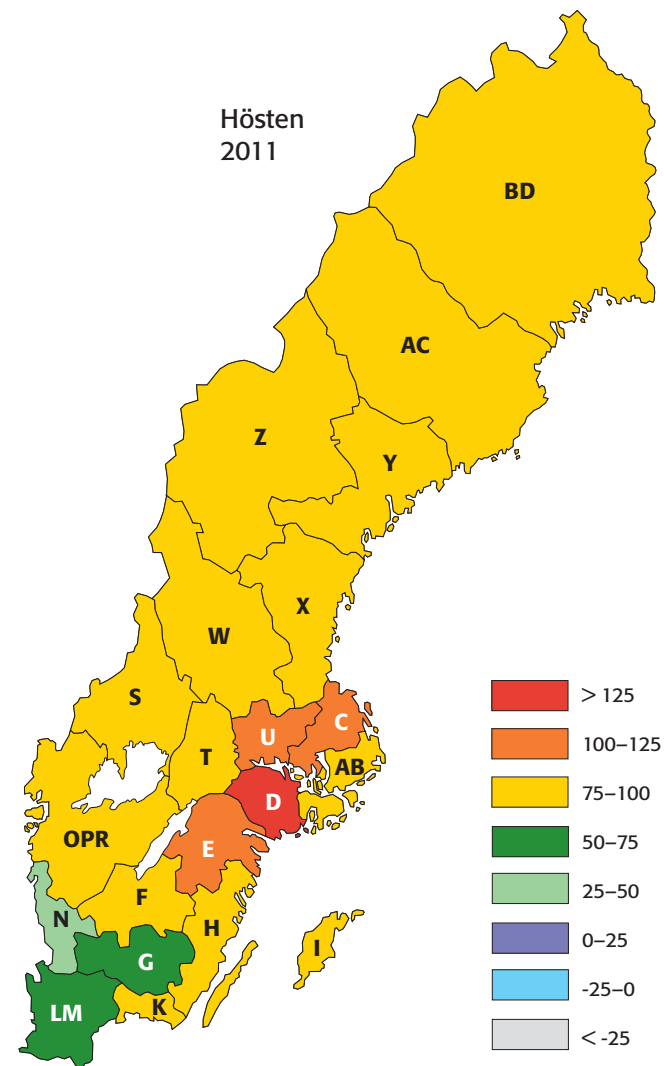

Regional utveckling

Konjunkturavmattningen bland småföretagen märks även på regionalnivå där flertalet av landets län uppvisar en lägre aktivitet jämfört med hösten förra året. Regionala skillnader finns dock, vilket delvis kan bero på olikheter i näringslivsstrukturen och i det lokala företagsklimatet. Det svagaste konjunkturläget är i sydvästra Sverige med Hallands län i spetsen. Trots detta redovisar småföretagen alltjämt en tillväxt i regionen om än i en lägre takt än tidigare, vilket inte var fallet under hösten 2009 då en majoritet av företagen upplevde att aktiviteten minskade och detta gav negativa konjunkturindikatorer. De län som hittills klarat sig bäst från konjunkturförsvagningen återfinns kring Mälardalen där konjunkturläget är till och med starkare jämfört med för ett år sedan. Det är också här det finns en större övervikt av företag som har genomfört nyanställningar.

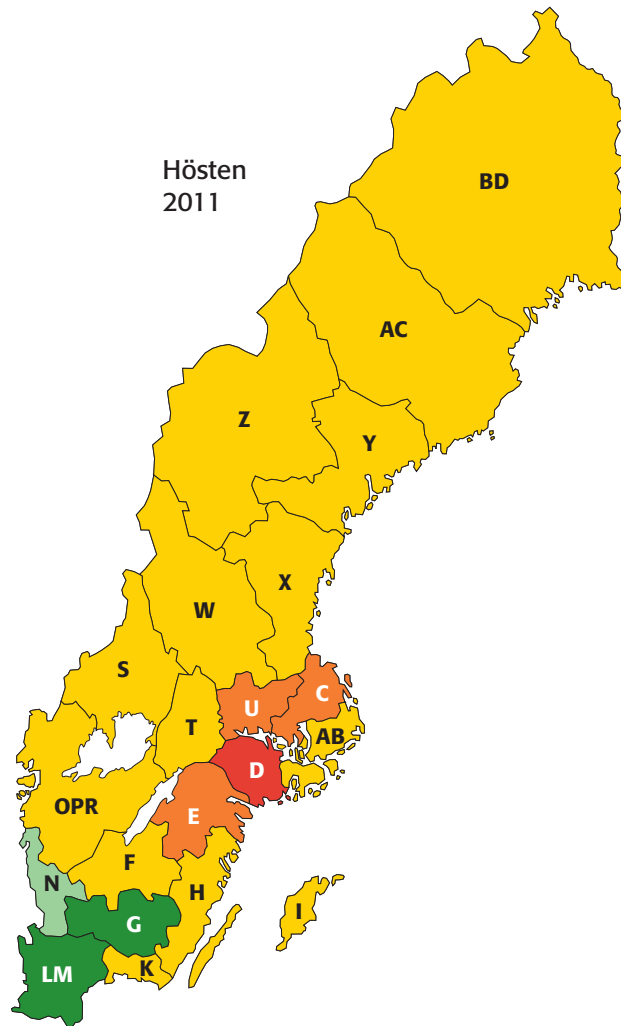

En bidragande faktor till dessa regionala skillnader kan vara att tillverkningsföretagen har haft en tydligare inbromsning i konjunkturen på grund av en svagare exportefterfrågan. För privata tjänsteföretag, som väger tyngre i näringslivsstrukturen kring storstäder och universitetsorter, har konjunkturdämpningen varit mindre framträdande.

Förväntningar om konjunkturen

Det är en utbredd återhållsamhet i företagens framtidsförväntningar inför nästa år, vilket bidrar till att konjunkturindikatorn sjunker i majoriteten av landets län. Det är endast i fyra län, Stockholms-, Uppsala-, Östergötlands- och Norrbottens län, som småföretagskonjunkturen förväntas förbättras under nästa år. Det är också kring Mälardalen och i Norrbotten som företagen har

de mest expansiva sysselsättningsplanerna medan det är vanligare med planerade personalneddragningar i södra Sverige och i mellersta Norrland. Den förväntade uppgången i Norrbotten drivs till stor del av den alltjämt växande efterfrågan på råvaror vilket har lett till ökade nyinvesteringar och projekteringar för att hitta nya metallfyndigheter.

